

DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2024.34.10>
УДК 327.8 (477)

Ольга ЗАЙЧЕНКО

провідний науковий співробітник Музею книги і друкарства України, завідувач відділу науково-освітньої роботи Державного політехнічного музею імені Бориса Патона, магістр маркетингового менеджменту, м. Київ

ORCID: 0000-0003-3662-466X

Email: olga_sai@ukr.net, olga_mkdu@i.ua

БРЕНДУВАННЯ МИХАЙЛА МАКСИМОВИЧА У СВІТЛІ АДВОКАЦІЇ ОСВІТИ ТА КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ

Анотація. Стаття наголошує на актуальності задачі адвокатувати в світі не лише мистецький аспект культури та спадщини України, а й освітянський – підсвічувати для наукової спільноти та широко загалу західного світу процеси, події, персоналії, які змінювали в той чи інший історичний момент загально прийнятий статус кво, змінювали усталені звичаї та норми, робили світ гуманнішим. Такі наголоси посилюють позиціонування України форпостом західної цивілізації – і тому є надзвичайно важливими для перемоги України в війні, яку веде проти неї рф. Усвідомлення факту окремішності та впливовості українського духу та культури навіть в часи втрати незалежності держави загострює відчуття втрати у разі здійснення планів рф стосовно повного гено- та етноциду українців. Керуючись цим розумінням, авторка статті зосередила свою увагу на огляді важливих фактів, які можуть бути покладені в основу творення сильного особистого бренду першого ректора Київського університету Михайла Максимовича, який у один з найнесприятливіших для збереження і прояву українського духу час започаткував саме український науковий дискурс та заклав підвалини до становлення Київського університету осередком гідності, вільнодумства, українства. Прикладного характеру додає статті розгляд авторкою можливих до застосування в процесі брендингу особистості Михайла Максимовича та Київського університету як феномену українства всупереч задумам царату цитат та інструментарію популяризації візуального образу та обіцянки бренду «Михайло Максимович – українська точка зору на історію та справедливість». Дуже важливим наголосом є міждисциплінарність заходів з метою посилення та популяризації бренду Михайла Максимовича у сприйнятті як внутрішньої, так і зовнішньої аудиторії – залучення представників візуального мистецтва, не лише фахових істориків та копірайтерів, задіяння активізму.

Ключові слова: посилення та популяризація бренду, особистий бренд, адвокація вищої освіти України, найдавніші університети України, націєтворення, спротив російській імперській політиці, форпост західної цивілізації, світовий гуманістичний розв'яз.

Olha ZAICHENKO

Visionary researcher of the Book and Printing Museum of Ukraine,
Head of the department of scientific and education of Boris Paton State Polytechnic Museum,
Master of Science in Marketing Management, Kyiv

BRANDING OF MYKHAILO MAKSYMOVYCH IN THE LIGHT OF THE ADVOCACY OF EDUCATION AND CULTURE OF UKRAINE

Abstract. The article emphasizes the urgency of the task of advocating in the world not only the artistic aspect of the culture and heritage of Ukraine, but also the educational aspect - to highlight for the scientific community and the general public of the Western world the processes, events, personalities that changed the generally accepted status quo at one or another historical moment, changed established customs and norms made the world more humane. Such emphases strengthen the positioning of Ukraine as an outpost of Western civilization - and therefore are extremely important for the victory of Ukraine in the war waged against it by the Russian Federation. Awareness of the fact of the separateness and influence of the Ukrainian spirit and culture even at the time of the state's loss of independence exacerbates the sense of loss in the event of the Russian Federation's plans for complete genocide and ethnocide of Ukrainians. Guided by this understanding, the author of the article focused her attention on an overview of important facts that can be the basis for creating a strong personal brand of the first rector of Kyiv University, Mykhailo Maksymovych, who, in one of the most unfavorable times for the preservation and manifestation of the Ukrainian spirit, initiated the Ukrainian scientific discourse and laid the foundations for Kyiv University becoming a center of dignity, free-thinking, and Ukrainianism. The article is given an applied character by the author's consideration of possible using of different branding tools (quotes, new visual image bearers for increase of brand impact for example) in process of the personality of Mykhailo Maksymovych branding (like a "Mykhailo Maksymovych - Ukrainian point of view on history and justice" as variant) within the Kyiv University

branding as a phenomenon of Ukrainianness, contrary to the plans of the tsar. A very important emphasis is on the interdisciplinary nature of events with the aim of strengthening and popularizing the Mykhailo Maksymovych brand in the perception of both internal and external audiences - the involvement of representatives of visual art, not only specialist historians and copywriters, as well as activism tools.

Keywords: *strengthening and popularization of the brand, personal brand, advocacy of higher education in Ukraine, the oldest universities of Ukraine, nation building, opposition to russian imperial policy, outpost of Western civilization, world humanistic development.*

Постановка проблеми. Україна та українці являють дива стійкості в ході поточної війни рф проти нас. Попри все пам'ятаємо та відзначаємо важливі для нашої ідентичності та духу ювілеї. Одним з таких є 190 років від дня заснування Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Значення Київського університету, як і загалом усіх університетів України, у справі адвокації інтересів України у світі важко переоцінити. Дослідження цього аспекту діяльності наукових та освітніх інституцій країни заслуговує на спеціальну увагу і є реальною вимогою нашого часу.

Про актуальність потреби в адвокації українства у світі та внеску в цю справу брендингу і, зокрема, брендуння окремих персоналій українців різних часів, авторка цієї розвідки розмірковувала в статті «Розширення бренду Тараса Шевченка для адвокації українства» [5].

Окремої уваги потребує адвокація освіти України – брендуння персоналій науковців-освітян, їх авторських методик, учнів, навчальних закладів, які вони засновували/очолювали/розвивали, випускників цих закладів. Усі ці зусилля мають закріпити повагу до українства як культурного феномену та подолати певні упередження стосовно якості української освіти, підвищити попит на отримання освіти саме українського зразка, а також запит на переймання українських освітянських практик та традицій.

При цьому заслуговують на належну комунікацію в світі як традиції вищої школи в Україні, так і здобутки в царині початкової та загальної освіти.

Докладаючи зусилля в цій площині, ми посилюємо одразу два з шести складників національного бренду за Саймоном Анхольтом [18] – «населення та міграція» (можливість отримати та застосувати якісну освіту впливає на ці показники) та «культура та історична спадщина» (традиції якісної освіти входять в цю категорію).

Натомість в цій статті зосередимося лише на питаннях адвокації української вищої освіти, а саме брендингу Київського національного університету імені Тараса Шевченка, звуженого до брендингу персоналії Михайла Максимовича як його першого ректора, видатного науковця-енциклопедиста, реформатора освіти, непересічної особистості з яскравою харизмою, словами сучасника: «високої моральної проби, симпатична, чуйна, сердечна, з постійною поетичною стрункою в мові і в стосунках з людьми...» [8, с. 21].

Отже, **метою** даної розвідки є визначення можливих структурних елементів та інструментів брендингу персоналії Михайла Максимовича як символу окремішності (не на засадах російської самодержавності) украї-

нського наукового дискурсу та української вищої освіти середини XIX ст. – утвердження сприйняття українства форпостом західного світу, який не може бути знехтуваним та відданим на поталу ворогові.

Аналіз існуючих джерел та літератури. У виборі «оптики» для вивчення та аналізу фактів діяльності Михайла Максимовича в ролі ректора та викладача Київського університету, визначного вченого значний вплив спричинило ознайомлення зі статтею «Хвилі глобалізації, деколонізація та геополітична суб'єктність» [3]. Зокрема, спостереження авторів цієї статті стосовно того, що «нова хвиля глобалізації й антиколоніальних революцій у світі синхронізується з поданням як на заході, так і на сході України власне українських неформальних і формальних спільнот, орієнтованих на культурну незалежність і політичну суб'єктність України. Водночас чимало написано про Кирило-Мефодіївське братство, проте чомусь майже не звертають увагу на спробу відродження козацького війська Михайлом (Міхалом) Чайковським під час Східної (Кримської) війни» [3, с. 219], спонукало нас зосередити увагу саме на славістиці Михайла Максимовича та його дослідженнях доби козацтва, і обійти увагою його визначні здобутки в ботаніці, природознавстві, хімії, зоології, фізиці, бо вони мають менший зв'язок з процесом вписування України в глобальний контекст. Натомість прикметно, що більшість членів Кирило-Мефодіївського братства були студентами саме М. Максимовича, і цей аспект важливо було висвітлити.

Цікавим є факт, що геть усі відкриті джерела (сайти вищих учбових закладів, сайти бібліотек, інтернет видання, електронні енциклопедії) [4; 8; 11; 12; 13; 14; 15; 16] акцентують увагу на енциклопедичності М. Максимовича як науковця, дещо розмиваючи тим самим «обіцянку бренду».

Оскільки Україна нарешті визначається як форпост західної цивілізації, то нам особливо важливо брендунвати персоналії, науковців та освітян зокрема, минулих часів в руслі, яке покаже, що Україна не лише «сьогодні рятує Європу і увесь світ від рашистської чуми і тоталітаризму вже у XXI столітті. Її позиція – це позиція активного суб'єкта, центру переформатування європейської політики, що не може не впливати на увесь теперішній світ» [7, с. 76], а виступала стримувачем антигуманних впливів російської імперської політики і в часи колоніальної залежності від різних її версій та популяризатором, інтегратором передових знахідок західного наукового дискурсу у вітчизняний.

Таку «оптику» підказує, зокрема, праця «Латентні західноєвропейські дискурси в українській філософії та соціології доби УРСР» [6], де читаємо, що

завданням «монографічного дослідження є не критика існуючої «критики буржуазних теорій» доби УРСР, а, найперше, виявлення у роботах із вказаного спрямування ті позитивні моменти, які в прихованому чи напівприхованому вигляді «входили» у філософський дискурс України та більш широко – проникали у масову свідомість суспільства соціалістичної доби. Серед останніх можна назвати книжку Лариси Левчук...» [6, с. 49].

Основна частина. Якнайширшої популяризації з метою адвокації освітянської культури українців та українства назагал заслугоує історія заснування та подальшої діяльності кожного з найдавніших вищих учбових закладів України – Національного університету «Острозька академія» (колишньої Острозької академії), Національного університету «Києво-Могилянська академія» (колишньої Києво-Могилянської академії), Львівського національного університету імені Івана Франка (колишнього Львівського колегіуму), Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії імені Тараса Шевченка (колишнього Кременецького колегіуму), Харківського національного університету імені Василя Назаровича Каразіна (колишнього Імператорського Харківського університету), Київського національного університету імені Тараса Шевченка (колишнього Імператорського університету Святого Володимира), Одеського національного університету імені І.І. Мечникова (колишнього Імператорського Новоросійського університету), Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (колишнього Чернівецького університету ім. Франца-Йосифа), Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» (колишнього Київського політехнічного інституту), Київського національного економічного університету (колишніх Вищих комерційних курсів та Київського комерційного інституту), Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (колишнього Кам'янець-Подільського державного українського університету).

Та усе ж осередком саме українства в найтяжчі часи – самодержавницької, великоросійської, реакційної політики «офіційної народності» Миколи І Гольштейн-Готторп-Романова – виявив себе саме Київський університет, і це є достатнім приводом для того, щоб розпочати широкомасштабну діяльність з брендуння саме цього закладу освіти. І найперше – з укріплення та розширення бренду Михайла Максимовича, який і заклав підвалини такого феномена (коли заклад, який мав би слугувати остаточному імперському домінуванню, став прихистком українського духу та центром розвитку українознавчої та українотворчої науки), попри досить короткий термін буття ректором цього університету, а пізніше – одною з викладачів-улюбленців усіх студентів.

Досить багато цікавих і важливих для брендунгу персоналії Михайла Максимовича деталей, в яких легко помітити риси потенційно сильного персонально бренду (цілісність, автентичність, індивідуальність, значущість, послідовність, компетентність, харизма-

тичність) [2, с. 23–24], знаходимо у вступних статтях до двох збірників вибраних українознавчих творів М. О. Максимовича, що побачили світ в одному і тому ж видавництві «Либідь», 1994 та 2003 років, авторства доктора історичних наук Володимира Замлинського та кандидата історичних наук Віктора Короткого.

Те, що університет почав роботу, не маючи власного приміщення, і «абияк був розміщений у різних спорудах на Печерську і в Липках», було першим і не єдиним викликом для послідовності, компетентності і харизматичності тоді ще виконувача обов'язків ректора Михайла Максимовича. Окрім налагодження навчального процесу та наукової роботи, стояло питання господарського постачання та облаштування побуту студентів. Автентичність і значущість звершень М. Максимовича в ролі першого ректора університету вбачаємо в прагненні розширити можливості «отримання освіти всіма без винятку верствами населення, включаючи й кріпосних селян, яких він вважав за необхідне вчити за державні кошти» [9, с. 16]. І він домогся свого – навчання «казенно-коштных студентів» розпочалося. Відміна тілесних покарань, якої домогся М. Максимович для студентів очолюваного університету, взагалі вимагала неймовірної харизми, не лише цілісності та індивідуальності. Значущість цих двох інновацій для плеканних гідності студентів та утвердження гуманістичних засад організації вищої освіти складно переоцінити.

Стан історичної науки в Україні потрапив до фокусу уваги ботаника та славіста (за попередніми науковими досягненнями) Михайла Максимовича, імовірно, під враженням від знайомства з київським і галицьким митрополитом Євгенієм Болховитіновим – на той час уже добре відомим дослідником вітчизняної історії, археології та бібліографії [9, с. 17]. У цей час Максимович планує працювати над українським словником, видати нову збірку українських пісень та підготувати українську енциклопедію – сприяти в такий спосіб розвитку української науки (історії, мовознавства, етнографії, фольклористики та ін.). Особливе значення для історичної науки мали його погляди на етнічний склад давньоруської держави, критика концепції впливу варязьких елементів, бо такі склали абсолютну меншість і не могли чинити значного впливу. Зародження найдавнішого духовного життя, на думку Максимовича, високий розвиток народної поезії, писемності, літератури не дозволяє припустити норманську історію Русі [1] Дуже харизматичною є наукова дискусія Максимовича з П. Погодіним, із розвінчанням упереджень, помилок та відвертих маніпуляцій з боку останнього. Зокрема, Максимович блискуче розвінчує погодинську теорію, за якою Україна — це лише Південь Росії, її "окраїна". 1856 року публікує на цю тему "Філологічні листи до М. Погодіна", у яких захищає самобутність українського народу, його культури та мови [12].

Попечитель Київського навчального округу відставний військовий фон Брадке постійно переслідував Михайла Олександровича за його неприховане «малоросійство». [14]

1835 року царат посилив нагляд за студентами і викладачами, що обурювало Максимовича як ректора (тоді ще) та особистість. Він нервував і скаржився друзям. Внаслідок надмірного нервового напруження та перевантаженості роботою (і організаційною, і науковою, і викладацькою) погіршився стан здоров'я, що зрештою призвело до звільнення і зосередження лише на науковій та викладацькій діяльності.

Під впливом М. Максимовича й інші викладачі університету почали серйозну наукову роботу з вивчення історії та археології України. Сприяла цьому і участь в Тимчасовому комітеті для дослідження старожитностей. Може саме тому, всупереч планам царату зробити університет оплотом монархічних ідей і форпостом упокорення цілого регіону (до Київського генерал-губернаторства тоді входили Київська, Подільська й Волинська губернії), він став одним з центрів вияву національних ідей, де в травні 1837 року серед студентів ширилися тексти національно-визвольного змісту, що призвело аж до приїзду з гнівною промовою, арештами та припиненням на рік діяльності університету Миколи I [9, с. 18]. Питання про заснування у Києві університету сучасного типу (паралельно з Києво-Могилянською академією, яку планувалося реорганізувати в Київську духовну академію) обговорювалося вже у перші – відносно ліберальні – роки правління Олександра I. Але тоді, в часи наполеонівських воєн, в умовах посилення клерикального впливу при дворі, а також придушення Миколою I дворянської опозиції (декабристів), до заснування університету справа не дійшла. У 20-х – на початку 30-х років XIX ст. єдиним вищим навчальним закладом Києва була Духовна академія, створена на базі Києво-Могилянської. Польське повстання 1830–1831 рр. дало відчутний імпульс для прийняття Миколою I рішення про відкриття університету – для обмеження польського впливу в Південно-Західному краї і зміцнення позицій Російської імперії у Правобережній Україні [11].

Серед студентів, які тягнулися до Максимовича, бо він будував свої лекції на матеріалах рідного краю, дивився на його історію «не з Московської, а з нашої, Київської сторони» [9, с. 21], були П. Куліш, В. Шульгін, В. Білозерський, О. Маркович, Д. Пильчиков, О. Навроцький, П. Чуйкевич. 1844 року П. Куліш знайомить М. Максимовича з Т. Шевченком та М. Костомаровим, і він просить їх взяти участь у черговому випуску історико-літературного альманаху «Киевлянина». Видавницька діяльність – ще одна пристрасть М. Максимовича. У першому випуску «Киевлянина» побачили світ, серед іншого, «Малоросійські оповідання» П. Куліша [1].

Те, що знайомство з Т. Шевченком швидко переросло в дружбу, і пізніше звістка про смерть поета викликала найглибший біль та жаль, що вилилися в ось таке прощальне слово на Чернечій горі: «Сподівалися Шевченка Сей год на Вкраїну, А дождалися побачить Його домовину», є цілковито закономірним. Обидва були улюбленцями салонів та мали блискучі кар'єри в імперських метрополіях, якими з легкістю

пожертвували на користь омріяної Батьківщини. Знаково, що таке рішення перетворило М. Максимовича на фундатора українського наукового дискурсу, а Т. Шевченка – на пророка української національної свідомості [10, с. 15].

Назва іншого альманаху, який М. Максимович видавав у Москві, також є своєрідним маніфестом наукової та громадянської позиції – «Украинец» (не «малорос»). Примітним є і час видання кожного з двох його випусків – 1859 і 1864 роки. Цей альманах містив історичні праці та літературні твори самого М. Максимовича. У першій книзі були надруковані історичні розвідки: «Путевое воспоминание о Полтаве», «Воспоминание о Богдане Хмельницком», «Письма о Богдане Хмельницком». Літературну частину альманаху складали переклади «Псалмів» та «Слова о полку Ігоревім» (опублікованого також в оригіналі) та примітки до нього. Друга книга альманаху містила історичні статті: «Нечто о земле Киевской», «Заметка о земле Вольнской», «О Литовском гетмане князе Острожском», «Сказание о Межигорском монастыре» та три українські історичні пісні 1863 р. і народну пісню 1864 року [4].

М. Максимович значну увагу приділяв вивченню подій козацької доби. У низці своїх праць він переконливо доводив, що козацтво – категорія історична і соціальна. Воно є частиною українського народу, а розвинулося козацтво з народного елемента. Максимович розглядав виникнення козацтва як народний рух. Особливо цінними є думки вченого про значення Запорозької Січі як зародка козацької державності, навіть з огляду на романтичне трактування козацтва як буйного товариства вільнодумних вояків [8].

Він першим в українській історіографії охарактеризував гетьмана Б. Хмельницького видатним народним діячем, прагнув зробити систематизований аналіз його історичної ролі. Критично опрацювавши свідчення про гетьмана, заперечив одні (розповідь про полон Кантемиричів, епізод у Бродському замку), виправив інші (ототожнення Барабаша і Ормянчика, дата приїзду Хмельницького до Києва 1648 року), доповнив треті (про суспільне становище батька та життя гетьмана до виступу проти поляків). Також Максимович був одним із перших дослідників «Коліївщини». Автор доводив, що вона була вибухом [1]. Зібраним ним матеріалами у подальшому користувався для своїх досліджень Володимир Антонович.

Максимович був і першим істориком стародавнього Києва, присвятивши йому 25 статей. Він уперше показав роль Петра Могили в будівництві української культури, розповів про історію створення багатьох київських пам'яток, зокрема Трьохсвятительської, Воздвиженської, Іоаннівської церков, Хрещатика, Золотих воріт, міських валів, узвозів. Працював також у царині української археології та був автором першої в Україні археологічної праці з застосуванням типологічного методу («Украинские стрелы древнейших времен», 1868) [13].

Усе це разом викликало щире повагу і з боку сучасників, і у наступних поколіннях науковців. Сергій

Єфремов, наприклад, наступним чином визначав місце М. Максимовича в історії української самосвідомості: «...обслідуючи коріння українства в глибокій минуштині, Максимович тим самим національне відродження українського народу позбавляв елемента випадковості» [10, с. 9].

Таким чином ми маємо достатньо підстав вважати персоналію Михайла Максимовича вартою брендування з метою подальшого посилення бренду Київського національного університету та адвокації української науки і освіти у світі. Вочевидь, вартує перейти до огляду можливих кроків у цьому напрямку.

Спочатку проаналізуємо перелік раніше застосованих різними авторами епітетів та метафор на адресу М. Максимовича, бо саме в такий спосіб відбувається трансляція «обіцянки бренду». Серед усіх варіантів необхідно обрати найбільш відповідний задачам брендингу, тобто такий, який найбільш чітко вирізнятиме персоналію М. Максимовича серед інших та транслюватиме чітку і привабливу «обіцянку» (які позитивні зміни відбудуться від «дотику» до бренду). Отже, читаємо «фундатор українського наукового дискурсу» [10, с. 15], «патріарх української науки» [9, с. 10], «старий українець» [10, с. 9], «просвітитель» [14], «творець теоретичних засад новітнього українознавства» [10, с. 25], «новатор у визначенні наукових напрямів, тем, методик» [16], «один з останніх у світовій науці вчених-енциклопедистів» [11].

Тема енциклопедичності професіоналізації Михайла Олександровича нами ще не була висвітлена вище, а тому зазначимо зараз, що він створив дійсно рівною мірою значущу спадщину у ботаніці, лінгвістиці, історіографії, етнографії, археології, філософії, поезії; одним з перших на теренах російської імперії був у питаннях вивчення обміну речовин, клітинної будови організмів, розвитку тваринного світу, його науково-популярна брошура "Книга Наума о великом Божьем мире" (1833) витримала 11 видань [16], його внесок у становлення історії як наукової дисципліни полягає в розширенні фактографічної бази дослідження, інтерпретації і критиці джерел, дотриманні принципу систематизації знань про минушину, застосуванні порівняльно-історичного методу. Він заклав документально-археографічні підвалини історичної науки: відвідував історичні місця, працював у бібліотеках при соборах та монастирських архівах.

Сайт «Словопис» поетизує персоналію Максимовича наступним чином: «життя схоже на яскраві довершені українські мальви, що завжди квітнуть» та «історія життя... така ж яскрава, як і колір головного корпусу університету, який він заснував» [15].

Імовірно, Михайла Максимовича з повним правом можемо віднести до батьків нації, як і Шевченка, Хмельницького, Франка, Грушевського, Міхновського, Донцова, а не лише до фундаторів українського наукового дискурсу. Тоді відповідними мають бути візуалізація та цитування – на різних, не лише традиційних (і мало емоційних, а тому придатних для вшанування пам'яті, але не надто дієвих з точки зору так званого брендингу) носіях, якими є поштові марки

(було видано таку ювілейну поштову марку 2004 року) чи пам'ятні монети, меморіальні дошки, назви вулиць, сайти культурних, наукових, освітянських інституцій. Різні види мерчандайзингу («мерчу») – друк на футболках, худі, шоперах, банданах, пеналах тощо – це один з найпростіших та найдієвіших методів популяризації бренду, підвищення впізнаваності його візуального образу. Текстильні вироби є довговічними та масово вживаними – і це творить їх переваги [17] як носіїв візуального образу бренду та його слогану (кредо, цитат, коли йдеться про брендування особистості).

Вибором авторки статті були б, наприклад, наступні цитати для друку їх на різноманітному текстилі:

- Історично відомими стають козаки в Україні після 1471 року, коли Київське князівство перетворено на воєводство... Розвинулося воно в правління Жигимонта I під керівництвом Євстафія Дашковича, старости Черкаського та Канівського з 1508 до 1536 року. («Історичні листи про козаків придніпровських»).

- Сагайдачний, посиливши москвитян при переправі через Оку, наблизився до Москви тихо та без перешкод Каширським шляхом. («Сказання про гетьмана Петра Сагайдачного»).

- Позаяк настала велика потреба для Польщі в гетьмані Сагайдачному: без нього вона пережила того року страшну поразку від турків під Цецорою («Сказання про гетьмана Петра Сагайдачного»).

- Хотинським походом гетьман Сагайдачний довершив військову діяльність і останні п'ять місяців життя присвятив турботам про внутрішнє благо України («Сказання про гетьмана Петра Сагайдачного»).

- Ми вдячно згадуємо імена Анни Гулевичівни Лозкіної, засновниці Київського Богоявленського братства (1615 року); Анни Гойської, засновниці Почаївської обителі (1597 року); княгині Раїни Вишневецької, будівничої трьох монастирів в Україні Переяславській, та інших волинянок («Листи про князів Острозьких»).

- Визнаю, що від тебе особливо, як історика, я сподівався нового світла на темний для історії час татарщини в київській землі, тобто на два сорока років, що минули від Батія до Гедиміна... Гіперболічні вислови літописця не варто сприймати завжди буквально і особливо стосовно суджень про спустошення та безлюддя киево-переяславської землі... Татари 1240 року побили всіх киян «від мала до велика» (говорить суздальський літописець). Водночас через шість років, коли був Плано-Карпіні в Києві, там, за його словами, були і тисяцький, і бояри київські, і близько 200 дворів жителів. І так місто Київ мало продовження («Про вигадане запустіння України в нашестя Батієво та заселення її новим народом. Лист М. Погодіну»)

- ...ти деколи переінакшуєш мої слова та надаєш мені не мої поняття; замість того, аби спростувати мене чи самому відступити, ти нерідко відводиш суперечку вбік, заговорюєш не по справі, аби лишень

якось мати вигляд правого чи переможця («Про вигадане запустіння України в нашестя Батисво та заселення її новим народом. Лист М. Погодіну»).

• Був час, коли козаки дніпровські гриміли на татар і турків, дружно стояли за Польщу... То був вік квітучого стану Польщі, вік слави козацької... Та зі смертю Баторія закінчився славний вік його; минула дружба обернулася на взаємну ворожнечу... Головною провинною було гоніння віри, розпочате Жигимонтом III, якого на горі собі обрала Польща в королі з королевичів шведських. Це гоніння спричинили єзуїти... Працюючи не заради віри Христової, а суто заради папської влади, ...єзуїти відновили в Польщі католицтво, що занепало під впливом реформації, і підірвали державне буття та народність Польщі... Польща засягнула на православ'я Руської землі, втративши назавжди свою самобутність. Козаки, для яких і в запорізькому братстві першою умовою було православ'я, вступилися за нього зброєю... Захист віри обернувся на захист України і за півстоліття жорстокої боротьби повна козацької сили Україна відбилася від Польщі («Сказання про Коліївщину»).

Також дієвими є фестивалі, конкурси, флешмоби, виставки, майстеркласи. Наприклад, запровадити тиждень писання «максимовичівкою», і записувати процес та відгуки, публікувати їх в соцмережах. Для художників флешмоб – розвинути «квітковий вайб», підказаний «Словописом» – стилізувати малюву під Михайла Олександровича чи навпаки, додати каліграфію тощо.

Висновки. Проаналізувавши доступні публікації творів М. Максимовича та досліджень його життєвого та професійного шляху, отримали підтвердження потенціалу його особистого бренду в справі адвокації української освітнянської культури та науки в світі, закріплення сприйняття України форпостом західної цивілізації, засад гуманізму, правди, справедливості, рівності, гідності як її ключових ознак. Усі покоління дослідників визнають його внесок у творення незалежного українського науково-історичного дискурсу, української ідентичності як наслідку такого дискурсу, що дозволяє нам називати М. Максимовича одним із батьків нації. Позиціонування, яке можемо транслювати – «Максимович – слово правди і гідності». Створення хвилі акціонізму (конкурси, фестивалі, майстеркласи, флешмоби тощо) довкола його персоналії в рамках святкування 190-річчя Київського національного університету імені Тараса Шевченка стане позитивним внеском у посилення та популяризацію як бренду самого вченого, так і бренду університету. Винесення такого роду акцій за кордони України слугуватиме інтересам адвокації українських освіти, культури, науки, українства як феномена духу.

1. Богатчук С.С. Українська історія в дослідженнях М.О. Максимовича. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Історичні науки*. Том 32 (71), № 4. 2021. URL: https://www.hist.vernadskyjournals.in.ua/journals/2021/4_2021/5.pdf

2. Вдовічен А. А., Вдовічена О. Г. Бренд-менеджмент : [навч. посібник для студ. вищ. навч. закл.]. Чернівці : ЧТЕІ КНТЕУ, 2019. URL: <http://rps.chtei-knteu.cv.ua:8585/jspui/bitstream/123456789/1381/1/163.pdf>
3. Грабовська І., Грабовський С. Хвилі глобалізації, деколонізація та геополітична суб'єктність. *Українознавство*. №1 (86) (2023). С. 212–225.
4. Електронна бібліотека «Україніка». URL: <https://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/0000644>
5. Зайченко О. Розширення бренду Тараса Шевченка для адвокації українства. *Українознавство*. № 1(90) (2024). С.18-30
6. І. Грабовська, С. Грабовський, В. Крисаченко, К. Настояща, Л. Чупрій. Латентні західноєвропейські дискурси в українській філософії та соціології доби УРСР. Тернопіль: Вид-во «Крок», 2022. 229 с.
7. Ірина Грабовська, Катерина Настояща, Тетяна Талько. Роль україноцентричних еліт в контексті філософії суб'єктності України (300-річчю від дня народження Григорія Сковороди присвячується). *Українознавчий альманах*, №31, 2022. С. 72-81.
8. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. МАКСИМОВИЧ Михайло Олександрович (1804-1873). URL: <https://knu.ua/ua/geninf/osobystosti/maksimovich/>
9. Максимович М. О. Київ як градом великим... : Вибрані українознавчі твори / Упоряд. В. О. Замлинський. К.: Либідь, 1994. 442 с.
10. Михайло Максимович. У пошуках омріяної України: Вибрані українознавчі твори / Упор. В. Короткого. К.: Либідь, 2003. 360 с.
11. Михайло Максимович: історик, який створив чи не найвідоміший в історії України університет. *Всеукраїнська незалежна суспільно-громадська газета «Козацький край»*. URL: <https://cossackland.org.ua/2012/09/15/myhajlo-maksymovych-istoryk-yakuj-stvoryv-chy-ne-najvidomishyj-v-istoriji-ukrajiny-universytet/>
12. Михайло Максимович. Біографія. *Укрліб: Бібліотека української літератури*. URL: https://www.ukrlib.com.ua/bio/printit.php?tid=1838#google_vignette
13. Михайло Максимович, український філолог, історик України, основоположник української фольклористики, ботанік народився 03.09.1804. *Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського*. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/node/4266>
14. Михайло Олександрович Максимович. *Науково-дослідний центр педагогічного краєзнавства. Факультет соціальної та психологічної освіти*. URL: <https://fspo.udpu.edu.ua/%D0%BD%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%BE-%D0%B4%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D0%B9-%D1%86%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%80-%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0>

- %BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%BE%D0%B0%D1%80%D1%85%D1%96%D0%B2%D0%BC%D0%B0%D0%BA%D1%81%D0%B8%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87-%D0%BC%D0%B8%D1%85%D0%B0%D0%B9%D0%BB%D0%BE-%D0%BE%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87/
15. Цікаві факти про Михайла Максимовича – першого ректора Київського університету. *Проект Університету Грінченка «Словопис»*. URL: <https://slovopys.kubg.edu.ua/tsikavi-fakty-pro-mykhajla-maksymovycha-pershoho-rektora-kyivskoho-universytetu/>
  16. Шип Н.А. МАКСИМОВИЧ Михайло Олександрович [Електронний ресурс]. *Енциклопедія історії України: Т. 6: Ла-Мі* / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. - К.: В-во "Наукова думка", 2009. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?Z21ID=&I21DBN=DOP&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Maksymovych_M_O
  17. Bizmag. Брендування футболок як інструмент для бізнесу. URL: <https://bizmag.com.ua/brenduvannya-futbolok-yak-instrument-dlya-biznesu/>
  18. Ipsos Public Affairs. Anholt Ipsos Nation Brands Index (NBI). URL: https://www.ipsos.com/sites/default/files/19-05-50_Anholt_v2.pdf
- References**
1. Bohatchuk S.S. (2021). *Ukrainska istoriia v doslidzhenniakh M.O. Maksymovycha* [Ukrainian history in the studies of M.O. Maksymovich]. *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. Seriya: Istorychni nauky*. Tom 32(71), № 4. URL: https://www.hist.vernadskyjournals.in.ua/journals/2021/4_2021/5.pdf (in Ukrainian).
  2. Vdovichen A.A., Vdovichena O. H. (2019). *Brendmenedzhment : [navch. posibnyk dlia stud. vyshch. navch. zakl.]* [Brand management: [study guide for students of higher education institutions]]. Chernivtsi: ChTEI KNTEU. URL: <http://rps.chteiknteu.cv.ua:8585/jspui/bitstream/123456789/1381/1/163.pdf> (in Ukrainian).
  3. Grabovska I., Hrabovskyi S. (2023). *Khvyli hlobalizatsii, dekolonizatsiia ta heopolitychna subiektivnist* [Waves of globalization, decolonization and geopolitical subjectivity]. *Ukrainoznavstvo*. №1. Pp. 212–225. (in Ukrainian).
  4. *Elektronna biblioteka «Ukrainika»* [Electronic library "Ukrainika"]. URL: <https://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/0000644> (in Ukrainian).
  5. Zaichenko O. (2024). *Rozshyrennia brendu Tarasa Shevchenka dlia advokatsii ukrainstva* [Extension of the Taras Shevchenko brand for the advocacy of Ukrainian Nation]. *Ukrainoznavstvo*. № 1(90). Pp.18–30 (in Ukrainian).
  6. I. Grabovska, S. Hrabovskyi, V. Krysatchenko, K. Nastoiashcha, L. Chuprij. (2022). *Latentni zakhidnoevropeiski dyskursy v ukrainskii filosofii ta sotsiologii doby URSR*. [Latent Western European discourses in Ukrainian philosophy and sociology of the times of the Ukrainian SSR]. Ternopil: "Krok". 229 p. (in Ukrainian).
  7. Grabovska I., Nastoiashcha K., Talko T. (2022). *Rol ukrainotsentrychnykh elit v konteksti filosofii subiektivnosti Ukrainy (300-richchiu vid dnia narodzhennia Hryhoriia Skovorody prysviachuietsia)* [The Role of Ukrainian-Centric Elites in the Context of the Philosophy of Ukraine's Subjectivity (Dedicated to the 300th Anniversary of Birth of Hryhorii Skovoroda)]. *Ukrainoznavchyi almanakh*. № 31. Pp. 72–81 (in Ukrainian).
  8. *Київський національний університет імені Тараса Шевченка. МАКСИМОВИЧ Михайло Олександрович (1804-1873)* [Taras Shevchenko National University of Kyiv. MAKSYMOVYCH Mykhailo Olexandrovych (1804-1873)]. URL: <https://knu.ua/ua/geninf/osobystosti/maksimovich/> (in Ukrainian).
  9. Maksymovych M. O. (1994). *Kyevъ yavylsia hradom velykymъ... : Vybrani ukrainoznavchi tvory* [Kyiv appeared as a great city... Selected works of Ukrainian studies] / Edited by V. O. Zamlynskyi. K.: Lybid. 442 p. (in Ukrainian).
  10. Mykhailo Maksymovych. (2003). *U poshukakh omriianoï Ukrainy: Vybrani ukrainoznavchi tvory* [In Search of the Dreamed Ukraine: Selected Works of Ukrainian Studies] / Upor. V. Korotkoho. K.: Lybid. 360 p.
  11. *Mykhailo Maksymovych: istoryk, yakyi stvoryv chy ne naividomishyi v istorii Ukrainy universytet* [Mykhailo Maksymovych: a historian who created perhaps the most famous University in the history of Ukraine]. *Vseukrainska nezalezhna suspilno-hromadska hazeta «Kozatskyi krai»*. URL: <https://cossackland.org.ua/2012/09/15/myhajlo-maksymovych-istoryk-yakij-stvoryv-chy-ne-najvidomishyj-v-istoriji-ukrajiny-universytet/> (in Ukrainian).
  12. Mykhailo Maksymovych. *Biohrafiiia* [Biography]. *Ukrlib: Biblioteka ukrainskoi literatury*. URL: https://www.ukrlib.com.ua/bio/printit.php?tid=1838#google_vignette (in Ukrainian).
  13. *Mykhailo Maksymovych, ukrainskyi filoloh, istoryk Ukrainy, osnovopolozhnyk ukrainskoi folklorystyky, botanik narodyvsia 03.09.1804.* [Mykhailo Maksymovych, Ukrainian philologist, historian of Ukraine, founder of Ukrainian folkloristics, botanist was born on September 3, 1804]. *Natsionalna biblioteka Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho*. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/node/4266> (in Ukrainian).
  14. *Mykhailo Olexandrovych Maksymovych* [Mykhailo Olexandrovych Maksymovych]. *Naukovo-doslidnyi tsentr pedahohichnoho kraieznavstva. Fakultet*

- sotsialnoi ta psykholohichnoi osvity. URL: <https://fspo.udpu.edu.ua/%D0%BD%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%B0/%D0%BD%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%BE-%D0%B4%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D0%B9-%D1%86%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%80-%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%BE/%D0%B0%D1%80%D1%85%D1%96%D0%B2/%D0%BC%D0%B0%D0%BA%D1%81%D0%B8%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87-%D0%BC%D0%B8%D1%85%D0%B0%D0%B9%D0%BB%D0%BE-%D0%BE%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87/> (in Ukrainian).
15. *Tsikavi fakty pro Mykhaila Maksymovycha – pershoho rektora Kyivskoho universytetu*. [Interesting facts about Mykhailo Maksymovych, the first rector of Kyiv University]. *Proiekt Universytetu Hrinchenka «Slovopys»*. URL: <https://slovopys.kubg.edu.ua/tsikavi-fakty-pro-mykhajla-maksymovycha-pershoho-rektora-kyivskoho-universytetu/> (in Ukrainian).
16. Shyp N.A. (2009). *MAKSYMovyCh Mykhailo Oleksandrovych* [MAKSYMovyCH Mykhailo Olexandrovych]. *Entsyklopediia istorii Ukrainy: T. 6: La-Mi* / Redkol.: V. A. Smolii (holova) ta in. NAN Ukrainy. Instytut istorii Ukrainy. K.: V-vo "Naukova dumka". URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?Z21ID=&I21DBN=DOP&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Maksimovych_M_O (in Ukrainian).
17. Bizmag. *Brenduvannia futbolok yak instrument dlia biznesu* [T-shirt branding as a business tool]. URL: <https://bizmag.com.ua/brenduvannya-futbolok-yak-instrument-dlya-biznesu/> (in Ukrainian).
18. Ipsos Public Affairs. Anholt Ipsos Nation Brands Index (NBI). URL: https://www.ipsos.com/sites/default/files/19-05-50_Anholt_v2.pdf

DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2023.34.11>

УДК 94 (470): 141+377.031: 327.2+32.019.51

Ярослав МОТЕНКО

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри українознавства, культурології та історії науки, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

ORCID: 0000-0001-5983-2432
Email: motenkoyaroslav@gmail.com

Євгенія ШИШКІНА

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри українознавства, культурології та історії науки, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

ORCID: 0000-0001-8599-5518
Email: zhshk@ukr.net

ОСВІТНЯ КОНЦЕПЦІЯ «РУССКОГО МІРА» ЯК ЗБРОЯ РОСІЙСЬКОГО НЕОІМПЕРІАЛІЗМУ

Анотація. Російсько-українська війна 2014–2024 рр. зумовила активізацію інформаційного протиборства у всіх сферах життя сучасного суспільства. Одним з провідних напрямів застосування зусиль держави-агресора стала трансформація власної системи освіти та поширення її впливу у міжнародному інформаційному просторі. На початку XXI ст. в російській федерації розпочався масштабний соціально-політичний експеримент покликаний змінити світогляд її населення. Проголошення російським політичним істеблішментом власної країни окремою цивілізацією, що має месіанські завдання світового масштабу, зумовило необхідність пошуку ним нової освітньої парадигми, яка б забезпечила успішну рецепцію ідеології «руського міра» учасниками освітнього процесу. Новими світоглядними координатами навчання мають стати клерикальність, мілітаризм та ксенофобія. Кінцевим результатом подібного навчально-виховного процесу має стати формування у його учасників імперської ідентичності. Таким чином, російська освітня концепція де-факто є різновидом інформаційно-психологічної зброї. Реалізація її положень дозволить росії отримати в недалекому майбутньому потужний людський ресурс для продовження агресивного зовнішньополітичного курсу. Таким чином, постає необхідність у пошуку відповідних ефективних ін-